

هوٽڪنامہ

سانسک یه بلون هو تکو کرمیشو ن
 بنه آسوخن قیا ن ککری قریدا ایران
 دمو تکو یه نغیب ملت و ککای حبیب
 شاهو حین لوست حقو حین و ککای مذاک
 دایره و ککای میان محو دشاه و فیلد چشیا
 ککول یه ککودا وین پری ککول یی سرین
 چهره داره و نظرسو خالدا غر خطرسو
 لعایه و بادشاه بینن ما جو نیاد ویزین و کک
 ده آس پیس عوا کک پرا و ذرا با نغیا کک و کک
 و ذره یه کک یاسه مایه و کک بنداره
 نوره آس و ذره عوا کک داعیل لومیه تاسه پیس
 عیقل کک فیتا پیس مایه بیا یکا
 بیا لعاد بادشاه فیتا و کک چوغیم و ذره و کک
 بیاده آس پیس عوا کک حوا جو یه و ذره کک
 اوس نه نه معنی و کک دیق و کک و کک

هوٽل ڪنامہ

د

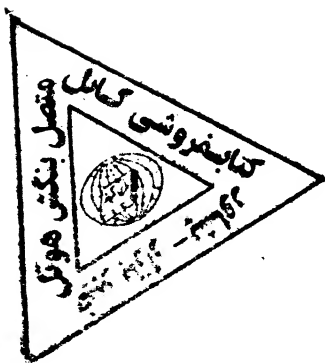
عبدالغفار هوٽل

سريزه، سمون او سپرنی

د

حبيب الله رفيع

۲۰۰۰/۱۳۷۹

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	:	هوټکنامه
ويناوال	:	عبدالغفار هوټک
سريزه، سمون او سپړنې	:	حبيب الله رفيع
کمپوزر	:	احمد ويس وردگ
د پښتۍ مينا توري	:	زکي الله رفيع
خپروونکې	:	پښتو يون (نيويارک، امريکا)
د خپرونو لړۍ	:	دوهمه کړۍ
د چاپ چارې	:	د افغانستان د کلتوري خدمتونو اداره
	:	پېښور، پښتونخوا ۸۴۱۷۴۹
د چاپ کال	:	۲۰۰۰/۱۳۷۹
د چاپ ځای	:	ملت پریس، لاهور

يادونه او مننه

دا

په پانو کښې

ډېره وړه خو په مانا کښې

ډېره لويه رساله چې زموږ د ملي تاريخ

يو روڼ باب پکښې نغښتی د گران لطيف جان

بابي په ځانگړي سپارښت او ځاني لگښت خپره

او ستاسو لاسونو ته د دررسېدو جوگه شوه.

چې په مينه مننه ترې کوم

او دا کلتوري خدمت

يې

ستایم!

"ع. رفيع"

پښتو يون

پښتو يون د هوتکامې په خپرولو سره خپل يون ته دوام ورکوي، موږ خوش يو چې بيا د هوتکي دورې د يوه ورک تاريخ له خطي نسخې نه خاورې څنډو او ستاسو مخې ته يې ږدو. د پښتو يون لويه هڅه هم داده چې تاسو درنو لوستونکو ته د خپلې ژبې، ادب او تاريخ په اړه نوې او په زړه پورې برسېرونې وړاندې کړي او له دې لارې د خپلې ژبې او ادب ورشو پراخه او لا سمسوره کړي.

پښتو يون د ټولو پښتو يون دی موږ ستاسو رغنده لارښوونې، مرستې او اندونه په مينه منو او د پښتو په يون کېنې به په ګډه يون کوو!

په مينه

د "پښتو يون" منځی

فاراګوې، نيويارک

شوق کماله

سریزه

دا کتاب

ما او گران زلمي هېوادمِل به هر کال د هېواد بېلا بېلو ولاياتو ته گڼي سفرونه درلودل، په دې سفرونو کښې به موږ غوښتل چې د هېواد بېلا بېل ولايات ووينو، کلتوري ځانگړنې يې مطالعه کړو او د خلکو په کړو- وړو او راشو- درشو ځان خبر کړو او د پخوانو شاعرانو په باب معلومات راغونډ کړو خو لوی هدف به مو په دې سفرونو کښې د پښتونسخود نادر و کتابونو پيدا کول او څرک لگول وو.

د واره به په کال کښې دوه درې ځل کندهار ته تلو، يو دوه ځل به په کال کښې غزني ته تلو، ژمی به لغمان او

ننگرهار ته تلو او کله به مو پروان، کندوز او نورو ولاياتو ته هم پېښه وکړه.

موږ به په دې سفرونو کېنې د هر ولايت فولکلوري او سيمه ايز خواږه خوږل، د محلي سندرغاړو د اولسي سندرو پټې به مو رانيولې او د پښتو خطي نسخې او زاړه چاپي کتابونه به مو په لوړه بيه پيړودل او د معاش خصوصاً حق الزحمو پيسې به مو په دې لاره کېنې لگولې.

په ۱۳۵۵ کال کېنې مو د محمد هوتک د سيمينار له پاره ترتيبات نيولي وو، نو د نويو موادو د موندلو په لټون مو د هوتکو سيمو ته مخه شوه، د همدې سفرونو په لړ کېنې دواړه د ۱۳۵۵ کال په اوږي کېنې د کلات سيوري ته زما د درانه دوست خان امان الله خان هوتک کره ولاړو، د خان صاحب کور په بدين نومي کلي کېنې و په سبا يې زه له خان صاحب سره د دوی په موټر سيکل له بدين نه مرغې ته روان شوو او غوښتل مو چې د پښتو د نامتو شاعر جانان هوتک له خپلخاني کره دده راپاتې قلمي آثار وگورو او څرنگه چې خان صاحب پېژندگلوي ورسره درلوده نو زموږ هيله وه چې زموږ د اړتيا وړ کتابونه به راهم کړي، د سره غره په تاريخي غاښي مرغې ته واوښتو هلته د جانان هوتک له کړوسيانو کره ورغلو، د پښتونولۍ له غوښتنې سره سمه مېلمه پالنه يې وکړه، د کتابونو او نسخو په راښودلو کېنې يې هم لکه د ځينو خلکو چې عادت دی پلمې او بهانې ونه کړې، په اخلاص يې راواخيستل، ما پنځه شپږ پښتو نسخې ترې راخوښې کړې او يو د پښتو ډېر مهم ليک لاس

ته راغی چې دوست محمد د بي بي صاحبې په نامه ليکلی
و، خان صاحب يو څه پيسې هم ورکړې چې تر نه او نو
وروسته يې واخيستې او بېرته په خپله وهلې لاره راروان
شو.

بېرته چې راستانه شوو هېوادملي چې د خان صاحب له
يوه تربره شينواري هوتک سره پاتې شوی و، زېری راباندې
وکر چې د هوتکو مهم قلمي تاريخ يې موندلی دی، دا
تاريخ د شينواري هوتک په کور کښې و ځکه دی له ادب
سره اشنا او پلار يې حنيفا خان هوتک د پښتو شاعر او د
سيمې مخور او مشر و خو هېوادملي صاحب کيسه کوله چې
دا کتاب په ډېره بې اعتنايي د چرگانو په کفالي کښې
پروت و چې ده ته شينواري خان هوتک له هغې ځايه
راايستلی او ده تر مابننامه ښه خواري پرې کړې وه، پاک
کړی يې و او د تاريخ برخه يې لوستې وه. خان امان الله خان
هوتک چې د ليکوالۍ اوږده سابقه لري او يو ذوقمن او د
کتاب شوقمن او لېوال دی، کتاب واپاوه راواپاوه خو په
پای کښې يې وويل: دا خو ډېر مهم کتاب دی دا بايد
همدله وساتل شي، بي بي سي ته يې بايد پيدا کېدو خبر
ورکړو او بيا وروسته د يوې اکېډمۍ يا ډلې له خوا کار
پرې وشي، په هېوادملي ډېره سخته تمامه شوه خو چاره نه
وه، ورسره ومونله چې کتاب دې همدلته وي، په لازم وخت
کښې به يې بيا چاپ ته اقدام وکړو. کتاب له خان صاحب
سره پاتې شو، په ۱۳۵۶ کال کښې يې کابل ته راوړی او
محترم استاد پوهاند رشاد ته يې سپارلی و چې هغه په

تاريخي پلټنې نومى كتاب كښې (له ۱۱۵ تر ۱۴۹ مخ پورې) مفصله مقاله پرې وليکله.

په افغانستان كښې د غوايه خونړۍ کودتا هر څه وخوړل (د درى د (آنوقتها را گو (گاو) خورد) اصطلاح لكه چې د همدې وخت په باب ويل شوى وي) او له هغې څخه د محمد هوتك سيمينار هم ؤ چې ونه شو او ددې كتاب موضوع هم همداسې پاتې شوه.

زه هم د زندان او مهاجرت تر بېلابېلو مرحلو راتېر شوم، هېوادم مل هم او خان صاحب هم. يو وخت خبر شوم چې خان صاحب جنوبي پښتونخوا ته را مهاجر شوى او د مسلم باغ په كمپ كښې اوسېږي. مسلم باغ ته ولاړم خو هلته عجيبه ټوكه راباندې وشوه له يوه وردگ هلك نه مې پوښتنه وكړه ماويل د امان الله خان هوتك كور چېرې دى. هغه په كمپ كښې يوه كورته بوتلم ويل "دا د امن الله خان كور دى"، ماښام و. زامن يې راغلل ستړي مشي يې راسره وكړل، ويې ويل: پلار مونږ نشته. ډوډۍ يې راته راوړه او له كور نه بهر يې په مېلمستون كښې ويده كړم خو سهار معلومه شوه چې دا د امان الله خان هوتك كور نه بلكه د امين الله خان هوتك كور ؤ خود وردگو په لهجه كښې امان الله او امين الله سره ورته ويل كېږي او وردگ هلك دې كور ته بېولى وم؛ دوى خان صاحب پېژانده راته ويې ويل هغه د لورلايي د برغولى په كمپ كښې اوسېږي. په موټر كښې كښېناستم لورلايي ته ولاړم. لار ډېره وه. لوړ مازيگر ؤ د برغولي كمپ ته ورسېدم، پوښتنه مې وكړه خانصاحب نه ؤ افغانستان ته

تल्ली و، وخت مې ضايع نه کړ بېرته په همغه ليني سوزو کي کښې چې تللی وم راستون شوم، زما او د خان صاحب د ليدو موضوع بل کال ته وځنډېده، بل کال له يوې ډلې ملگرو: غروال صاحب، توريالی صاحب، ننگيال صاحب سره زما د گلستان د ليکوال دوست حاجي ولي محمد په موټر کښې له گلستان نه د لور لايي کمپ ته ولاړو، لاړ مو غلظه کړه د حاجي ولي محمد نازولي موټر له تېرو او کنډو کپرو ډکه لاره په ډېر تکليف ووهله او تياره ماښام د خان صاحب کره ورسېدو، خان صاحب پر کور و، زموږ له رسېدو سره يې د لرغونو پښتنو د دود له مخې مې (پسه) حلال کړ او په ډېره درناوي يې زموږ مېلمه پالنه وکړه او له اوږدو کلو وروسته مو بيا ملاقات وشو، خان صاحب په خبرو-خبرو کښې زېری راباندې وکړ چې د هوتکي غورځنگ د تاريخ په ليکلو بوخت دی، ډېر ژر به يې بشپړ کړي پېښور ته به يې راوړي چې زه يې ورته چاپ کړم. په ۱۳۶۸ کال خان صاحب پېښور ته راغی، موږ نوی په دې کال له تا کال نه حیات آباد ته تللي وو، په يوه ځانگړې کوټه کښې به دواړه کښېناستو او د تاريخ کار به کېده ما چې څه نوي اسناد درلودل هغه مې هم خان صاحب ته حواله کړل خو يوه ورځ له خان صاحب نه د کتاب مسوده او ماخذونه ټول په ریکشا کښې هېر شوي وو ورک شول، خانصاحب د مسودې د بشپړتابه له پاره بيا لورلایي ته ولاړ، ما د هغه کتاب پوښتنه ترې کړې وه، ويل راسره شته، په بيا راتلو کښې يې چې خپل يادښتونه نوي کړي وو دا کتاب يې هم

له ځانه سره راوړي و، په خپل تاريخ (د خپلواكۍ لمر څرك) كښې يې لارمه استفاده ترې كړې وه او نسخه يې ماته په اخلاص او مينه راويخښله ما ډېره هيله درلوده چې په دې نسخه كار وكړم او خپره يې كړم خو د ژوند له كارونو نه نه ورته خلاصېدم، تر دې چې تېر كال كاناډا ته روانېدم بيا مې هم پر دې كتاب كار نه و كړي، يو ځل مې نسخه راسره راواخيسته خو د سفر په وروستيو مرحلو كښې يې له وړلو نه پښېمانه شوم، ځكه ډېره زړه نسخه وه ما ويل په تلاشيو كښې رانه ضبطه نه شي، د تلو په وخت كښې مې نسخه په هغو كاغذونو كښې كښېښوده چې ددې نسخې غوندې مې د تلو په وخت كښې بېرته كښېښودل، دا ټول كاغذونه مې له اوبني كره پرېښودل او خپل وراره ذبيح الله جان ته مې ټينگار وكړ چې زما دا كتابونه خوندي وساتي او څوك غرض ورسره ونه كړي، څه وخت وروسته ذبيح الله جان هم كاناډا ته راغی، د خپلو كاغذونو پوښتنه مې ترې وكړه ويل خوندي مې ايښي دي خو كله چې سېرۍ مې بېرته له كاناډا نه راغلم، دمه مې لانه وه كړې چې له خپلې څښنې كره مې په خپلو كتابونو او كاغذونو كښې د كتاب لټون پيل كړ، هغه كاغذونه چې ما تېر كال د سفر په وخت په وروستيو شېبو كښې پرې ايښي وو ژر ژر مې وپلټل، كتاب مې پكښې ونه موند، يو څوك مې ذهن ته راغی چې حتماً نسخه به هغه اخيستې وي، كورته يې ورغلم، كتاب مې په نظر رانغی خو بالاخره مې ورته وويل چې زما داسې يو كتاب تا اخيستی خو هغه وويل ما نه دی اخيستی، زما دعوه او دده انكار

چې نتیجه یې ژور خپګان وه، بله ورځ په خپلو کتابونو کښې ګرځېدم یوه تړل شوې دوسیه لاس ته راغله چې پرا مې نسته نسخه یې په منځ کښې په یوه بله کڅوړه کښې اېښې وه او معلومه شوه چې دا کار مې وراره زما د ډېر ټینګار له امله کړی او کتاب یې بڼه خوندي کړی و، د نسخې له پیدا کېدو سره مې لارې نېرې شوې، خوشاله شوم او د نسخې په رانقلولو مې پیل وکړ ځکه ګران لطیف جان بابي راته ویلي وو چې د چاپ لګښت یې پر ما.

دا نسخه تر دومره اوږدو ماجراؤ وروسته زمالاس ته راوړسېده خو هېوادم مل صاحب چې پیدا کړې یې وه اوس هم ترې محروم دی نو ځکه زه دا متن ستاسو لاسونو ته له دررسېدو سره د محترم خان امان الله خان هوتک او ګران زلمي هېوادم مل له نومونو سره تړم، که هېوادم مل موندلې نه وای او خان صاحب ساتلی نو اوس به دا تاریخي متن په منځ کښې نه و.

ګرانو لوستونکو تاسو به څه وایئ چې زه له کوم ځای نه راروان شوی وم، چېرته ورسېدم او هدف مې څه دی؟ زه سفرنامه لیکم، خاطرې لیکم او که د یوه متن سریزه؟

هو! دی سریزې د علمې څېړنې پر ځای همدومره تفصیلات غوښتل او همدا تفصیلات تاسو ددې اثر ارزښت ته متوجه کولای شي، ځکه دا اثر د هوتکو د تاریخ په باب نوې خبرې لري، کورني روایات لري، نوي ټکي پکښې رابرسېره کېږي او خصوصاً ددې دورې د پېښو په زړه پورې

او تر اوسه پټ سياسي اړخونه رابرسېره کوي نو راځي اوس ددې نسخې په ليکوال، متن او محتواو خبرې کوو:
دا تاريخ په حقيقت کښې د عبدالغفار هوتک نومي وړک
نومي شاعر د کلياتو يوه وړه او نيمگړې برخه ده چې
تفصيل يې داسې دی:

نسخه ۲۰ سانتي متره سور او ۳۲ سانتي مېتره اوږده
لري چې د متن کچه يې $10 \frac{1}{2} \times 22 \frac{1}{2}$ سم ده خو د ځينې
پاڼو په حاشيو کښې هم بيتونه ليکل شوي دي او د هر مخ
کرښې يې نولس دي. لومړۍ يې د مردف دېوان برخه ده چې
اتيا پاڼې لري او د غزل او قصيدو په فورم کښې شعرونه
پکښې راغلي دي چې شمېر يې تر درې زرو بيتو اوږي.

دوهمه برخه يې يوه د لنډ بحر مثنوي ده چې د شهيدانو
د کرامت او سعادت په باب د پنځو داستانونو په بڼه ده او
عبدالغفار له کوم فارسي کتاب نه په پښتو رااړولې چې
۳۸ پاڼې يې نيولې او ورپسې په همدې لړ کښې د ربښينو
عاشقانو څو حکايتونه دي چې ۱۴ پاڼې يې نيولې او
مجموعې شمېره يې شپږ سوه بيتونو ته رسېږي. په دې ټولو
حکاياتو کښې عبدالغفار هوتک خپل مشاهدات او
احساسات هم ورگډوي او تصرف پکښې کوي چې په دې
ترتيب وچه ترجمه نه ده.

بيا لس پاڼې د مخمس په توگه مناجاتونه، نعتونه،
دعاوې او الفنامې دي.

د نسخې د پای اته پاڼې د هوتکو د تاريخ پاڼې دي چې
له بده مرغه وروستۍ پاڼې يې لوبدلې او له منځه تللې دي.

عبدالغفار هوتک د تیمورشاه دراني (۱۱۸۶-۱۲۰۷)
 او شاه زمان دراني د واکمنۍ په وخت (۱۲۰۷-۱۲۱۵ هـ ق)
 کښې ژوند کاوه او همدا وخت يې شاعري کوله:

کل پښتون يې په آرام که
 د تیمورشاه پادشاهي ده

دا غزل چې ماتيار کر
 هغه مياشت د رمضان و
 چې مې دا وصف د يار کر
 هغه کال خرنګک ودان و
 ملک اباد په يارانوشو
 مهربانه پاک سبحان و
 رنگارنگ گلونه زيب که
 شاه زمان زموږ سلطان و

دا چې ده د تیمورشاه او د شاه زمان د پاچاهۍ په دورو
 کښې شاعري کوله نو اټکل کولای شو چې د ۱۲ هجري
 پېړۍ په وروستۍ نيمايي کښې د احمد شاه بابا د پاچاهۍ
 پر وخت زېږېدلی او دا وخت د رشد سن ته رسېدلی و.
 دی په شاعرۍ کښې د رحمان بابا عقيدتمند و، دده
 پيروي يې کوله او ځان يې دده نايب ګاڼه:

په افغان کښې شاعران تر حساب تېر دي
 عبدالغفار ده د رحمان شاعر نايب

او کله چې د رحمان بابا په پیروی کښې ناکام شوی نو
بشپړ نقل یې ترې کړی:

اسمانونه به خدای نه وو پیدا کړي
کل عالم د محمد په روی پیدا

یا:

ستاله عشقه مې په سر کښې چغهار دی
گویا مېشت مې پر سر شهر قندهار دی

یا:

سرزما، عینان زما، واره تر تا جار شه
واره تر تا جار شه، سرزما عینان زما

تر دې چې د دېوان تر نیمایي زیاته برخه یې د رحمان
بابا په پیروی لیکلې او د همدې مطالب او الفاظ یې پکښې
راغبرگ کړي خو بې خونده کړی دی.

عبدالغفار هوتک پر شاعری، سربېره د تصوف او طریقت
مندونه هم وهل او د تصوف د قادر په طریقې پیرو و:

بې مرسته هېڅوک نه رښي تر یاره
محي الدین عبدالقادر مرشد زما

او په دې طریقه کښې خپل پیر د حافظ جمال په نامه
یادوي:

حافظ جمال د غفار پیر ده
مدد ورکړې خرقه پوښه

د عبدالغفار هوتک شاعري متوسطه ده، د سېلابونو په شمېر نه پوهېږي، له همدې کبله يې په شعر کېنې لنډې او اوږدې مسرې سره راغلې دي خو زياتې غزلې او نوره وينا يې په طبيعي او غير ارادي توگه په تول برابره راغلې او عيونه يې لږ دي خو بيا يې هم شاعري شاعرانه ښکلا ډېره لږ لري او د مضمون نوښت نه پکېنې ليدل کېږي. همدا راز د رديف او قافيې په برخه کېنې هم زياته گډوډي ترې کېږي او تر قافيې وړاندې رديف نه مراعاتوي:

ستا په سترگو مين شوی ده زما دل
يوار ستا په مخ خوشاله کړه زما دل
دا هم د عبدالغفار هوتک يوه غزله:

تا په مخ باندې ملنگ کړم
حکه خوی اونس د پتنګ کړم
ماه رویه گل رنگینه
رنگینه دی په خپل رنگ کړم
ستا بشرمې نه هېرېږي
محبت په وینو رنگ کړم
معشوقو په سرخوښي که
زه خپل سرو یار ته ننګ کړم
بې حسابه نېایسته دی
بېلتانه يې په زړه تنګ کړم

د يار له مخه پلونيښي
 رقيبانو سره جنګ کړم
 وغفار ته مخ نيکاره کړه
 ستا په مخ پسې آهنګ کړم

ددې کليات د ټول متن يا د حاشيو کاتب دروېش نومي
 دی چې په قام اسحق زی دی په ځينې حاشيو کښې د ولي
 محمد په نامه يو مربع مهر هم لري چې سنه يې ۱۳۰۸ ده
 او بنايي دا يې د مالک مهر وي.

د عبدالغفار هوتک د کليات د تاريخ برخه ټول ۳۳۳
 بيتونه لري چې ځينې پکښې تکرار هم دي. دده د نور دېوان
 د شاعرۍ په نسبت د تاريخ د برخې شاعري ډېره ګوډه او
 ماته ده او هم د کتابت ګڼې ګوډې لري ځينې برخې يې په
 حاشيو کښې ليکلې شوې چې تسلسل يې ډېر په تکليف
 ساتل کېدای شي.

په هر حال ماله همدې واحدې، نيمګړې او له ستونځو
 ډکې نسخې نه دا متن ترتيب کړی ځکه د متن تاريخي
 ارزښت او اهميت د هغه ادبي ارزښت کم اهميته کوي نو
 ځکه مې يې متن د چاپ له پاره ترتيب کړ.

د کتاب مثنوي معمولا اته څپه ييزه ده خو کله کله
 ځينې مسرې ترې دوولس څپه ييزې شوې چې د شعر
 تسلسل او بحر يې مات کړي دي، ما د منظوم متن د سمون
 د کړنلارې له مخې تر وزن زيات سېلابونه په ولاړو لينديو
 [] کښې نيولي چې لوستونکی ته د بيت سېلابي زياتوالي

ورښيي او چيرته چې سېلابونه کم دي او ما کلمې يا جملې
پکښې ورزيات کړي هغه مې په نوکي لينديو () کښې
نيولي چې لوستونکي ته څرگنده شي چې دا د متن مصحح
د شعر روانولو له پاره پکښې ورزيات کړي دي.

همدا راز په دې برخه کښې له کاتب نه هم گډوډۍ
شوې له يوې پاڼې نه يې يوې بلې پاڼې ته بې له نخښې او
اشارې مطالب بېولي، ما هڅه کړې چې ارتباط يې پيدا او
بيتونه سره مسلسل کړم.

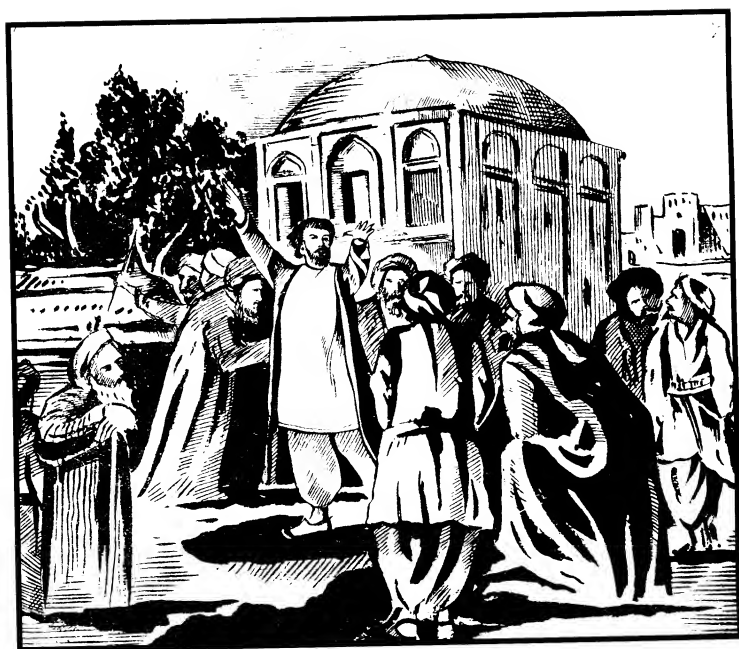
په هر حال دا متن د موضوع له پلوه ډېر ارزښتناک دی
چې د هوتکو د تاريخ په باب ډېر نوي ټکي او مطالب لري
خو د شکل له اړخه ډېر وران، ويجاړ، نیمگړی او گډوډ مات
دی او چاپ ته چمتو کول يې ډېر ستونځمن او کړاو من کار
و، او باور دی چې اوس هم ډېرې نیمگړتياوې لري، ما تر
خپله وسه زيار پرې گاللې، دا دي ستاسو مخې ته يې ږدم،
د نیمگړتياو له امله بخښنه غواړم!

په مینه

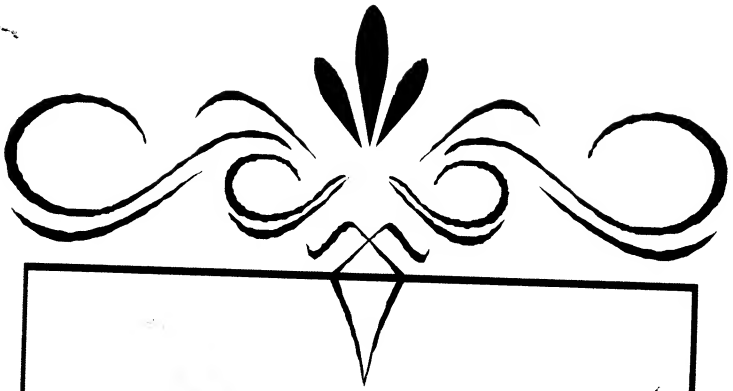
حبيب الله رفيع

پېښور، پښتونخوا

۱۳۷۹/۴/۱

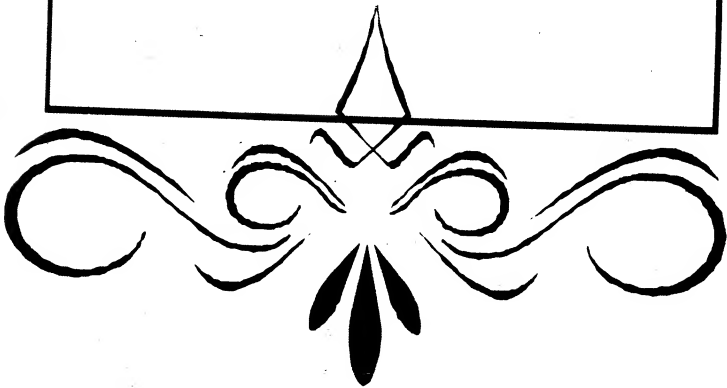

میرویس نیکه دوینا په حال کی

شواهد

متن

سید محمد اکبر علی

[۱]

الحمد لله على [دين] الاسلام
درود يې پر محمد، [هم] سلام

[۲]

هم پر آل، پر اصحابانو
د نبی پر عزیزانو

[۳]

عبدالغفار کوي بيان
چې يې واروي افغانان

[۴]

د غازيانو کرم خبرې
دا خبرې دي نندارې

[۵]

د غازيانو عجب کار
جلاتيان دي د کفار

[۶]

[۱۰] شهادت ته دوی هوس که
و کفارو ته يې قصد که

[۷]

پېش تېر شوي دي غازيان
د هغو بڼه کرم بيان

[۸]

دوی زمـوړه مشـران
موړد دويـه فرزندان

[۹]

په قنـدار کښې ډېر کورجيان وو
چې رعيت يې افغانان وو

[10]

دوی (وو) واړه شـ _____ رايان
(ډېر بي حـ _____ ده ظالمـان)

[〇]

(د دوی مشر شاه نوازؤ)
لور په لور یې بد آوازؤ

[15]

دده ظلم و بې شانه
بڼادي ولاړه لاسه افغانه

[۱۴]

باندې زیات یې کړه ظلمونه
ځنې غوښتي پېغلي نجونه

[۱۴]

[په] څا کښې (يې) واچول مېړونه
کوچي، بڼره وو [سره] وروڼه

[10]

بساكرزي وو دا خوانان

ژوندي پټ كره په څهان

[۱۶]

حاجي مير خان چي شو خبر
په زړا شو، چشمان تر

[۱۷]

[يا الله] زمالاس کړې پرده بر
[تر تبخ مې وکښای] د کرجي تمام تېر

[۱۸]

پښتانه واره حـــــــيران وو
چې پر ملک د خراسان وو

[۱۹]

نور روان حاجي ميرخان شو
مخ پر لور د اصفهان شو

[۲۰]

شاه حسين په هغه آن کښې
وو بادشاه په اصفهان کښې

[۲۱]

عرض يې وکړه پر بادشاه:
"شاهه کوم ده زموږ گناه؟"

[۴۲]

شــــاهنواز دې راســــتولۍ
درست پستون يې ده نـتـلـى

[۴۳]

د سر کوز يو غوښې خوړينه
بيا شراب [ور] باندې نوښينه

[۴۴]

سل- سل نجونه ځنې غواړي
پستانه په بار- بار ژاړي

[۴۵]

دا سور اور پر مور بلېږي
هېڅ ساعت نه تېرېږي

[۴۶]

رعيت يې واړه خواړه کړ
په بلا يې گرفتار کړ

[۴۷]

دى کافر بېرته طلب کړه
موږه خلاص له دا غضب کړه

[۲۸]

دغه ملک وموږه را کړه
له ظالمه تبرا کړه

[۲۹]

هر چې ستا مالیه ده واړه
پر دا خای (یې) له موږ غواړه!

[۳۰]

غه بادشاه ورته خواب که
د حاجي زړه په کباب که:

[۳۱]

پرسني ظلم روا ده
نه چې موږ له ناروا ده

[۳۲]

هر سني چې په عذاب که
زموږ په دین کښې دا ثواب که

[۳۳]

چې دی وايي ته هغه کړه
هېڅ مانه ورځنې مه کړه

[۳۴]

حواله يي قبله وئ
چي دي کري هغه کوئ!"

[۳۵]

نور حاجي ورته حيران شو
له بادشاهه روی گردان شو

[۳۶]

نور حاجي کاغذ تيار که
د بادشاه حال يي اظهار که

[۳۷]

يوقاصد يي نور روان که
حال يي درست ورته بيان که

[۳۸]

دي روان د حج په لور شو
نا اميد د شاه له کور شو

[۳۹]

حاجي انگو پير محمد جان
پسي ولاړ له خراسان

[۴۰]

ملاقي پر بيت الله شوه
يووبله ته ڪوينا شوه

[۴۱]

[له غه پس] مدينې لره روان شوه
[وزيارت وته] د نبي آخر زمان شوه

[۴۲]

عرض يې وکړه پر سول
له کافره يو ملول

[۴۳]

پر اسلام ظلم بسيار شو
زما ستا پر لور رفتار شو

[۴۴]

امت ستا دی يا رسوله
ته کړې خلاص له دا جهوله

[۴۵]

له کافره موږ امان کړه
عرض و خدای ته زموږ په شان کړه

[۴۶]

نور الله پرې مهربان شو
عرض قبول دده په شان شو

[۴۷]

حاجي انگو ويل و خان ته:
زه به نه ځم خراسان ته

[۴۸]

مگر جنگ کړې له کورجيانو
ننگه کړې د افغانانو

[۴۹]

چې مغول به نجونه بيایي
وي به موږ وتنه نمايي

[۵۰]

خان به به را معلومېږي
بې ننگي زموږ ظاهريږي

[۵۱]

مگر جنگ هلته اظهار کړې
دا کافر به تار په تار کړې!"

[۵۲]

ده وېل: "دا دې زما قسم وي
دا قسم مې دې محکم وي

[۵۳]

که موږ ورغلو تر کوره
نور مې جنگه سره گوره!"

[۵۴]

نور دوی کور ته راوان شوو
خو داخل په خراسان شوو

[۵۵]

نور يې وکه مصلحت
"راځئ جنگ کړئ په غيړت!"

[۵۶]

نور يې ټول کړه مشران
همه واړه عزيزان

[۵۷]

دویمه ټول په مصلحت شوو
و کفار ته په غيړت شوو:

[۵۸]

"له كفارو به موږ جنگ كړو
چې خپل ځان په وينو رنګ كړو

[۵۹]

يا به موږه شهيدان شو
يا به پاتې په امان شو!"

[۶۰]

همه واړو دا ځواب كـــه
دا ځواب يې په صواب كـــه:

[۶۱]

"موږ به سر كړو ستا د وړاندې
د اسلام پر سیرت باندي!"

[۶۲]

همه واړه به ځوانان وو
دوى اكوثر پهلوانان وو

[۶۳]

وو په شمار اووه ســـو كـــه
داسې څوك دي لـــه دې پـــه

[۶۴]

و"ده شـبـخ" و تـه روان شـو
برابر پـر کـافران شـو

[۶۵]

تر صباح (پـورې) دوى جنگ كه
پر كافرو (يـې) خاى تنگ كه

[۶۶]

د تـو پـكـو تـكـه هـا ر شـو
دوى لـه خـوب خـه بـېدار شـو

[۶۷]

غـر ژى و كـاوه هوتـكـو:
"مـه وېرېرئ لـه تـو پـكـو!"

[۶۸]

ده وېل: "راكه خـدای كـافر
پـه مـدد د پـاك سـرور!"

[۶۹]

نور د تـورو شـرنـگا شـرنگ شـو
د هوتـكـ، د گـور جـي جنگ شـو

[۷۰]

هر هوتک لکه زمري
پر کافر بي شو بري

[۷۱]

تر صباح بي کړه کوزارونه
د کافرو پر ځانونه

[۷۲]

درسته شپه چې دوی دا جنگ که
د همه افغانو ننگ که

[۷۳]

حاجي انگولکه زمري
پر کافر بي و غرزي

[۷۴]

دېر کفار کړه دوی مـردار
بـاندي نه وشـومدار

[۷۵]

حاجي انـگـو و دلاور
دوه مـردک پـر برابـر

[۷۶]

حاجي ميرخان ويل: "هوٽڪو!
حاجي [انڪو] واخلئ له مردڪو!"

[۷۷]

نور ده وويل اکاتنه:
"ولاږ به نه شم وهېڅ خوا ته

[۷۸]

چې زه ولاږ شم له ميدانه
جنگ به څوک که زما جانه!"

[۷۹]

جنگ (يې) وکه په غيړت
باندي مات که عمارت

[۸۰]

شاهنواز يې نور حيران که
نور هوټڪو بنديوان که

[۸۱]

نور مرادي که دی مردار
چې پرې وکـاوه گوزار

[۸۲]

حق تعالی شو مهربان
پر غازی حاجی میرخان

[۸۳]

دېر مالونه وو بې شمار
پاتې شوي له کفار

[۸۴]

چې دا فتح (بې) روزي شو
نور خوشاله خوشالي شو

[۸۵]

قندهار و ته روان شو
(ور) داخل په بهر خان شو

[۸۶]

قندهار کښې دوی آرام کړه
کل افغان ورته سلام کړه

[۸۷]

سندل میرزا چې (بې) خبر کړه
پاره (بې) دده ځیر کړه

[۸۸]

يار محمد يې كه خبر
له لښكره شـو بـدر

[۸۹]

كورجيانو وکـاوه غـيرت
د جنگ يې وکـه مصلحت:

[۹۰]

"له يار محمده سره جنگ کړو
دا ميدان په وينورنگ کړو!"

[۹۱]

بلوڅيان هلته بـسـيار وو
مير عبدالله د هوتک يار و

[۹۲]

عـبـدالله وېل: "يار محمده
تا به باسم له دا حـده

[۹۳]

و کورجي ته (يې) خواب که
د کورجي زړه يې کباب که:

[۹۴]

"له يار محمد خه خه غواږي"
حاجي مير خان ورپسې غواړئ!

[۹۵]

يار محمد بڼه دلاور و
د حاجي [انگو] دی برادر و

[۹۶]

يار محمد راغی تر کور
د کور جيانو مخ شو ترور

[۹۷]

(دا) کور جي شي شو وه راروان
په جنگونو د افغان

[۹۸]

نژدې شو وه و قندهار
و جنگو ته شو تيار

[۹۹]

د مغل، د افغان جنگ شو
ميدان بيا په وينورنگ شو

[۱۰۰]

(دا) د تورو شرنگا شرنگ شو
د کورجي، د هوتک جنگ شو

[۱۰۱]

هوتک [و] جنگ وکا بسيار
ډېر کورجيان يې کره مردار

[۱۰۲]

نور (يې) پرېښود دا ميدان
په دولته لکه سکان

[۱۰۳]

په قمچين وهي اسان
خي پر لمر د اصفهان

[۱۰۴]

(دا) عرض وکاوه کورجيانو
شاه نوار مر که حاجيانو

[۱۰۵]

بادشاه وويل له قهره
ليکړ وباسی له بهره

[۱۰۶]

بادشاه وکاهه غضب
امیران یی کپه طلب

[۱۰۷]

(لوی) لشکر کانی تیار
خی پر لور دقندهار

[۱۰۸]

سفر سالاری یی که تعیین
دپر لشکر یی که معین

[۱۰۹]

دقندهار پر لور روان شو
دی داحل په خراسان شو

[۱۱۰]

وقندهارو ته نژدی شو
د جنگو پمه منصوبی شو

[۱۱۱]

حاجی میرخان ویل یاران!
مغل راغی په سامان

[۱۱۲]

منل راغی رانـژډي
جنگونه کانی په نـيزي

[۱۱۳]

همېشه يـي سره جنگ و
هم په تورو، په خـدنگ و

[۱۱۴]

هره ورځ کـښي کـږه جنگونه
پرېکـول به يـي سـرونه

[۱۱۵]

يو کال يـي سره جنگ و
پر اسلام د حاجي ننگ و

[۱۱۶]

دا حاجي و لکـه شـېر
پـي کـښـي وه شـمشـېر

[۱۱۷]

پرېكـول بـه يـي سـروڼه
د كـفـارو خونړيزونه

[۱۱۸]

دوى په شپه تلـه كـورېزان
مال يـي پرېښود(د) پر ميدان

[۱۱۹]

په مالو يـي هوتك سـر شـوه
د مغولو زړونه زېر شـوه

[۱۲۰]

ټول هوتك پـي تـيار شو
پر مغولو يـي ناتار شو

[۱۲۱]

ډېر يـي مـړه كـړه پر ميدان
غـه بـاقي تلـه كـورېزان

[۱۲۲]

مخ په كور هوتك راستون شو
(خوښ) خوشاله يـي ژوندون شو

[۱۴۳]

د حاجي سلام يې وکله
په سلام يې زړگی ښه کله

[۱۴۴]

مبارکي يې سره ورکړه
صدقې و فقير ورکړه

[۱۴۵]

نور خوشاله خوشالي شوه
بيا تازه مسلمانې شوه

[۱۴۶]

حاجي انگو يې نور روان کله
ايلخی (يې) د هندوستان کله

[۱۴۷]

حاجي انگو ته لکه شېر
ورغی تر فرخ سير

[۱۴۸]

د پادشاه سلام يې وکله
په سلام يې زړگی ښه کله

[۱۲۹]

بادشاه پري مهربان شو
وبشر ته يي حيران شو

[۱۳۰]

و حاجي ته يي فيل ورکه
د حاجي زړه يي خوشتر که

[۱۳۱]

بادشاه په بڼکار روان شو
يو شپږ ورته عيان شو

[۱۳۲]

شپږ د حاجي پر لور کوزار شو
حاجي د تورو پري کوزار شو

[۱۳۳]

زمری شو د وپاره
بادشاه يي وکره ننداره

[۱۳۴]

شپته زړه روپی يي [شوې] موجب
درست لښکر شو عجایب

[۱۳۵]

دوه لک روپۍ دېره، ملتان
بادشاه ورکړه [و حاجي] وټه انجان

[۱۳۶]

په زهرو يې شهيد [حاجي مير] خان که
حکمت يې [برادر] بيا عزيز خان که

[۱۳۷]

حاجي انگو [له هنده] بيا روان شه
د حاجي [مير خان] په مرگ گريان شه

[۱۳۸]

عزيز خان (او) يار محمد
دښمني يې شوه بې حد

[۱۳۹]

شيطانانو راهزني کړه
د يار محمد يې دښمني کړه

[۱۴۰]

يار محمد يې پرې شهيد که
ولحد ته يې رسېد که

[۱۴۱]

چې توضیح یې داسې شان وه
واروه ته په ډاډمنه ډول

[۱۴۲]

عزیز خان جوړه حیلې کړه
د مریض یې بهانه کړه

[۱۴۳]

یارمحمد شو پری خبر
چې مریض یې دی ابتر

[۱۴۴]

د ده وینې ونه رښه
په اخلاص (او) په تحقیق

[۱۴۵]

ورطلب یې که وکړه
هم یې وویل وموره

[۱۴۶]

مرد شاه نوماند دا ځوان و
چې راغلی له ایران و

[۱۴۷]

چې دی زوی د فتحشاه و
د صلاح انکشت نما و

[۱۴۸]

د ایران د شاه وزیر و
ښه رفتار، ښه یې تدبیر و

[۱۴۹]

دی په اصل کې عرب و
شجاعت یې ډېر عجب و

[۱۵۰]

قبیلې دده وه ډېره
په ایران کې تر حد تېره

[۱۵۱]

له قصې چې نا خبر دي
په تفصیل کې کور و کر دي

[۱۵۲]

ځکه نسب یې بدلوي څوک
عرب نه ورتنه وایي څوک

[۱۵۳]

ډېر فـهـم و، هـم دانـا و
په صلاح کـښې ښه رساؤ

[۱۵۴]

شـفقت د يـار محمـد
پرده باندې وې چې حد

[۱۵۵]

ويـل: صـلاح څه ده اى يـاره؟
عزیز خان شو ډېر بيماره

[۱۵۶]

چې پرسش يـې زه وکړمـه
که قرار زه کور کښنمـه؟

[۱۵۷]

صـلاح څه ده؟ راتـه وایـه!
دا احوال راتـه ونمایـه!

[۱۵۸]

ده ويـل: زه يـو بېگانـه يم
اما پوه په دا حيله يم!

[۱۵۹]

دغه تشه بهانه ده
چي يې کړې دا حيله ده

[۱۶۰]

ستا د سر دشمنان ډېر دي
په دا مکر کښي دلېر دي

[۱۶۱]

تابه مړ که دوی له واره
بې له درنگه، بې مداره

[۱۶۲]

ستا په تگ مې رضانه ده
که باور دې زما په خوله ده

[۱۶۳]

يار محمد نور سرکشي کړه
چي له ده خخه شوخي کړه:

[۱۶۴]

”که زه کښنم په خانه کښي
په دا هسې بهانه کښي

[۱۶۵]

دا دښمن زموږه ډېر دي
په فساد کښې ټول ځلېر دي

[۱۶۶]

بيا بې جوړه شي خبره
هم پر موږه برابرېره:

[۱۶۷]

"ورور يې تللی هندوستان ته
وسلام ته د سلطان ته

[۱۶۸]

دوی به دواړه شي ياغيان
ولاړ پر لور د هندوستان

[۱۶۹]

خدای زده بيا به په دین یو
که به بېل پر بل وطن یو!

[۱۷۰]

موږ يې وویل: "فرزنده!
اې زموږ د زړه پيونده!

[۱۷۱]

ته به ما په زړه خراب کړې
درست صورت به مې کباب کړې

[۱۷۲]

ستا پر ننگ مې رضانه ده
غم دې ډېر د بېلتانه ده!

[۱۷۳]

بد بېلتون د یار محمد
غم یې ډېر زیات و تر حد

[۱۷۴]

نور روان پر دغه لور شو
کرد شاه پاتې پر کور شو

[۱۷۵]

چې دی ورغی دېوان ته
په پرسش و عزیز خان ته

[۱۷۶]

په هغه آن یې دی بندي کړه
هم یې مړ داسې دستي کړه

[۱۷۷]

پري خوني بيا عزيز خان شو
مخ تورن، بيا پشيمان شو

[۱۷۸]

يو ناظر خو حاضران وو
دا همه دوى شيطانان وو

[۱۷۹]

ور روان يې كړه دا كور ته
ديار محمد عاجزي مور ته

[۱۸۰]

مال اسباب د يار محمد
را حاضر كاندې بې حد

[۱۸۱]

چې دوى راغله و دا كور ته
و عاجزي خوارې مور ته

[۱۸۲]

مور يې شپه دېره كويانه
زړه يې ډك و لكه ارمانه

[۱۸۳]

په هی هوی په واویلا شوه
سترگې سړې هم په ژړا شوه

[۱۸۴]

د یــار محمد واره ســـــــــپاهیان
اتفاق یې شو په میان

[۱۸۵]

پر مفسدانو برابر شوه
کډ په تورو، په خنجر شوه

[۱۸۶]

کرد شاه ورباندې وار شو
پر دا ناظر باندې کوزار شو

[۱۸۷]

داسې یې وکــاوه کوزار
دا ناظر یې کــر غــوزار

[۱۸۸]

بې طاقتــه دا سپاهیان شوه
دوی د تېستې په عنوان شوه

[۱۸۹]

راغله وارہ دا ســـــــــــــــــپاھیان
و عزیز خان تی کریبان

[۱۹۰]

گرد شاه یی بندیان کر
د یار محمد کور یی تالان کر

[۱۹۱]

په لاس ورغله مالونه
د یار محمد بڼه اسبابونه

[۱۹۲]

گرد شاه یی هم مقتول کر
ولحد ته یی وصول کر

[۱۹۳]

د یار محمد مور شوه روانه
و مکې ته ای جانانه

[۱۹۴]

چې دا ولاړه [دغه] پاک [رسول] مزار ته
حاجي انګوراغی [له هنده] قندهار ته

[۱۹۵]

په طلب د خپلې مور
هم يې غم و ډېر د ورور

[۱۹۶]

هم باز خواست يې د قصاص کړ
له برمنه خپلويې هراس کړ

[۱۹۷]

دا رفتار د عزيز خان و
ورسره ټول شيطانان وو

[۱۹۸]

برمنه خپل وو دا کسان
تر حد تېر وو غمازان

[۱۹۹]

چې يې کړې ناسزا وه
تر حد تېره يې سزا وه

[۲۰۰]

سر خود شوه دوی ورســتون
په حرم شوه ټول درون

[۲۰۱]

غوبت چي کور دده تالان کړي
هم خراب، هم يې ويران کړي

[۲۰۲]

اندېښنه يې هم ونه کړه
چي حاجي [انگو ژوندی] غور به وکه

[۲۰۳]

چي دوی راغله ودا کور ته
ودي بوري، خواري مور ته

[۲۰۴]

مور يې شوه ډېره گريانه
زړه يې ډک و له ارمانه

[۲۰۵]

نور ددې هم يورفيق و
په اخلاص (او) په تحقيق و

[۲۰۶]

په هی هوۍ په وايلاوه
سترگې سري هم به ژړا وده

[۲۰۷]

چې یو خوږ نوکران وو
همه گي دوی په هلوآن وو

[۲۰۸]

دوی وېل: "اې زموږ مـاـدـرې
اې په غم سوخته جـگـړې

[۲۰۹]

موږ به سر تر تا قربان کړو
هم به ستا تر خاندان کړو

[۲۱۰]

آخر جنگ سره اختیار شو
چې د تورو شـرـنـگـهـار شو

[۲۱۱]

دا ناظر د عزیز خانـه
به به حیا و دېر به شـاـنـه

[۲۱۲]

وصيله به د کام نه کړ
سر خود به دا کار وکړ

[۲۱۳]

کرد شاه نومـانـد یـو خـولـن و
چـي راغـلـی لـه اـیـرـان و

[۲۱۴]

پـه واقـعـه لـه واقـعـاتـو
د الله لـه مقدوراتـو

[۲۱۵]

دی پـه اصـل کـښـي عـرب و
شـجـاعت یـي ډـېر عـجـب و

[۲۱۶]

کرد شاه پـه لاس تـبر و
پـرې وـهـلـی یـي ناظر و

[۲۱۷]

پـر دا دواړه زنـکـنـو نـه
(را) غـوـزار شوو سـر نـگـونه

[۲۱۸]

کرد شاه هم بـنـدي شو
عزیز خان بیا پـرې خـونـي شو

[۲۱۹]

مال، اسباب د یار محمد
تول یی یی ووړه سر خود

[۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲]

.....
(۱)

[۲۲۳]

دوه کاله یی حُکْمَت که
باندي زهري یی راحت که

[۲۲۴]

شاه محمد و که غيـرت
د عزيز خان پر بد طلعت

۱- دري بيتونه د حاشيې له زړېدلو سره دورېدلي خو بنکاري چې د يار محمد
او د ده د يارانو د پېښې نور تفصيل دی نه کومه نوې خبره.

[۲۲۵]

چې یو څو یې ښه خاصان وو
د هوتکــو صلاحیــان وو

[۲۲۶]

اتفاق یې وکړ یاره
د عزیز خان د مرګ دلداره

[۲۲۷]

شاه محمود شو وروان
اکایې مړ کړ: "عزیز خان"

[۲۲۸]

بیا دور، دور شاه محمود شو
و مغولو ته نمود شو

[۲۲۹]

حاجي انګوراته په لار
خبر شو دورور په کار

[۲۳۰]

چې ورځم تر خراسان
خون به واخلم زما د جان

[۲۳۱]

چې دی راغی تر دا کور
غم یې وکړ او دورور

[۲۳۲]

د یار محمد چې وو خونیا
ټول یې مړه کړه هغه آن

[۲۳۳]

حاجي فيل ورکه و محمود
شاه محمود په زړه خوشنود

[۲۳۴]

وحاجي تې ورکه دا قلات
دا ملک ستا خويې حیات

[۲۳۵]

شاه محمود لښکر تیار که
پر مغولو یې ناتار که

[۴۴۶]

د ايران پر لور روان شو
برابر پر اصفهان شو

[۴۴۷]

نور بادشاه د اصفهان
راووت پر ميان داند

[۴۴۸]

د تپونو غورمبار شو
تور دود و. گرز، غبار شو

[۴۴۹]

زغلول به يې اسان
کرد به ولاړ شو تر اسمان

[۴۴۰]

شاه محمود ويل: "هوتکو!
مه وېرې لږه مردکو!"

[۴۴۱]

بيا مغولو تکهار که
د توپکو ويې گوزار که

[۲۴۲]

شاه محمود ویل: "یارانو!
تووری وکاری خوانانو!"

[۲۴۳]

شاه محمود اس که وردوان
ورسره وو کل یاران

[۲۴۴]

د نیزی که ره کوزارونه
د مغولو پیر خانونه

[۲۴۵]

هوتکو و که عجب جنگ
شو میدان په وینو رنگ

[۲۴۶]

وینی شوې هسې روانې
لکه څي آب روانې

[۲۴۷]

د مغول ————— و ډېر زگېروي وو
چې په تورو يې مړکي وو

[۲۴۸]

د اصفهان بادشاه مغل و
چې په دين کښې يې خلل و

[۲۴۹]

شاه محمود بادشاه سني و
پاک نبي لاه ده راضي و

[۲۵۰]

د تورو شکرهار و
ممدت د چهاربار و

[۲۵۱]

توکل يې پر الله و
د اسلام دی خير خواه و

[۲۵۲]

په ممدت د اله ي
د دوی فتحه شه روزي

[۲۵۲]

دې مغولو کـــو کـــرې زاري
شـــوه لـــه جـــنـــه بـــېزارې

[۲۵۴]

توبـــې کـــارې پـــه زبـــان
تـــلـــه وکـــورتنـــه مـــرېزان

[۲۵۵]

شاه محمود ویل: "یارانو!
ســـرفه مـــه کـــوئ غازیـــانو

[۲۵۶]

شاه محمود پسې روان شو
برابر پر دوه شهان شو

[۲۵۷]

محمود شاه [پسې] راغی یکنه
[پوښتنه یې وکړه] ستاسې کوم یو دی بادشاه؟

[۲۵۸]

شاه [حسین] وزیر ورته عیان که
شاه محمود اس پسې روان که

[۲۵۹]

محمود [پـرې] وکـاوه کوزار
دا وزیر یې که مردار

[۲۶۰]

محمود اس [زغلاوه] بیا په تلوار
دی له اسه شو غوزار

[۲۶۱]

پر اس باندي دی سپور شو
بیا روان د جنگ پر لور شو

[۲۶۲]

پر بادشاه یې بیا نظر شو
په خبرو یک دیگر شو

[۲۶۳]

محمود شاه ویل [ته وایه] رښتیا
ستاسې کوم یو دی بادشاه

[۲۶۴]

یو خوجه یې ورعیان که
محمود اس پسې روان که

[۲۶۵]

محمود د توري [پري] گوزار که
له دنیا خوجه رفتار که

[۲۶۶]

محمود و که داسې جنگ
په اوږو [کښې نښووت] لکه پتنگ

[۲۶۷]

فتح وشو د محمود
کربزان تلله دوی مردود

[۲۶۸]

داخل شو په اصفهان
حق تعالی پرې مهربان

[۲۶۹]

مخ دې تور مغولنه ژاړه!
بادشاهی درخځنه ولاړه

[۲۷۰]

د دوی کورونه [يې] تالا کړه
خدای پردوی باندي بالا کړه

[۲۷۱]

هر جمعـه بي قتلـول
(كه) گور جيان وو، كه مغول

[۲۷۲]

دوی دبنمـن د چـهار يار
په زرگونـو شووـه مردار

[۲۷۳]

چـي دبنمـن د چـهار يار
هغه تل تر تلـه خوـار

[۲۷۴]

ښه اسلام يـي كه جارـي
د مغولـو شووـه خواري

[۲۷۵]

شاه محمود کښناسـت پر تخت
خدای ورکـري و ښه بخت

[۲۷۶]

هوټـک يـي واړه رنگ کـړه
پوښاکونـه يـي خوشـرنگ کـړه

[۲۷۷]

هر هوتک شو کوښی خان
سره مغول یې شوه مریان

[۲۷۸]

ښې مغول یې د ایـــــــران
خدمت کاندې د افغان

[۲۷۹]

رنگارنگ یې محلونه
هوتکو کـــړه عیشونه

[۲۸۰]

ښه اســـــــونه عراقیـــان
کـــړې تـــورې د ایـــــــران

[۲۸۱]

د هوتکو پـــه نصیب
مدت وکـــاوه حبیب

[۲۸۲]

شاه، حسین راوست حضـــور
حسین وکـــاوه مذکور

[۴۸۳]

دا يـي وکـاوه بيـکـانـ
محمود شاه مي [وليد] په چشمان

[۴۸۴]

(چي) کول يـي گوزارونه
پرېکـول بـه يـي سـرونه

[۴۸۵]

چي پر ما دده نظر شو
زماله ده خخه خطر شو

[۴۸۶]

له مایي [د بادشاه] پوښتنه وکړه
ما چغولي د وزیر وکړه

[۴۸۷]

ده اس پسې غوزار کـه
پر وزیر باندې گوزار کـه

[۴۸۸]

(دا) وزیر يـي کـه پارـه
مایي وکړه ننداره

[۲۸۹]

نور له اسه دی غوزار شو
دا خپل لوزيې تار په تار شو

[۲۹۰]

غشي ټول کره په تلوار
پسې راغی بیا یکه بار

[۲۹۱]

بیا یې له ما [د بادشاه] پوښتنه وکړه
چغولی مې [د خوجه] وده ته وکړه

[۲۹۲]

بیا ده اس پسې غوزار کړه
زما خوجه ده بیا مردار کړه

[۲۹۳]

اوس [راته] معلوم شو، دغه ځوان و
دی د تـــــــورو پـــــــهلوان و

[۲۹۴]

چې بادشاه کړه دا جنگونه
هوټک به ولي [سپموي دا] خپل سرونه

[۲۹۵]

بادشاه ویل: "زه دې [شوم] رعیت
لور به درکړم په خدمت

[۲۹۶]

دا گروه دي بـي شـانـه
(د) آخون مريد وو زما جـانـه

[۲۹۷]

درسته شـپـه مراقبـه و
هره شـپـه بـه پـه جذبـه و

[۲۹۸]

جذبـه يـي [هـسـي] شـوـه بـي شـانـه
خبر نه و په خپل خانـه

[۲۹۹]

شاه اشرف بـيـا دى شـهـيد كـه
ولحد ته يـي رسـيد كـه

[۳۰۰]

شاه اشرف كـښـناست پر تخت
يـاري و كـړـه دده بـخـت

[۴۰۱]

هوتکـو بـیـا سـلام کـه
پـه سـلام یـی دا کـلام کـه

[۴۰۲]

(دی) د روم لښکر راغلی
د بنـگـدادـه وـتـلـی

[۴۰۳]

(د دوی) درې لکه سپاهیان دي
چا خمـاخـي یـی تـو پـکـان دي

[۴۰۴]

(هم) تـو یـو نـه یـی بـسیـار دي
و جـنـگـو و تـه تـیـار دي

[۴۰۵]

اشر ف شاه پسې روان شو
د جنـگـو نـو پـه سـامان شو

[۴۰۶]

شل زره مغول یې نوکر کړی
په مغول یې اترار کړی

[۴۰۷]

دوه لښکر سره ښکاره شو
د مغولو زړه پکاره شو

[۴۰۸]

(دا) رومي راغی په زوره
دا افغان لکه ده کمزوره

[۴۰۹]

(دي) اته زره هوتک
دوی به مړه شي په مردک

[۴۱۰]

(دا) مغول تلل په ګرېزان
بونه (يې) لوټ کړه دې افغان

[۴۱۱]

د بغداد احمد بادشاه و
دری لکه يې سپاه و

[۴۱۲]

د [اوسپنو] قلايې جوړه کړې
په میدان کېې دروليې

[۳۱۳]

چرخ فلک د قـلا نـوم
په غاترويي [بار کړې وه] له روم

[۳۱۴]

شور ماشور هسې بسيار شو
د توپکو وټکـهار شو

[۳۱۵]

د تـوپونـو او اوزونـه
هېڅ نه اروي په غوړونـه

[۳۱۶]

په کرزويي توره شپه کـړه
ننداره اشرف بـکـاره کـړه

[۳۱۷]

نور اشرف ويل يـارانـو
واکي واخـلـئ د اسـانـو

[۳۱۸]

واکي واخـسـتـي هوتکـو
برابر تلـه په مردکـو

[۳۱۹]

هوتـک [و] وکـبـلـي شـمـشـبر
پـه تـوپـوـخي لـکـه شـبر

[۳۲۰]

اـتـه زـره هـوتـک و
د رومـي پـه مـيان کـبـي ورک وو

[۳۲۱]

توکـل د دوی بـسـيـار و
سـترپـونـي بـه خـدای سـتار و

[۳۲۲]

ډېر جنـگـونـه سـره وـشـوه
په (سـرو) وینـويـي لاس سـره شـوه

[۳۲۳]

پـه چـرخ فلـک شـوه بـرا بـر
کوزارونـه وـشـوه پـه ...

[۳۲۴]

مات يـي کـه چـرخ فلـک
پـتـېدـه لـکـه مـورک

[۳۲۵]

[خه عجب] کارونه کاندې کردگار
چې [عیبونه] پټوي نوم یې ستار

[۳۲۶]

د هوتک لکه ډېر ګوزار
رومي له جنگه شوه بېزار

[۳۲۷]

رومي تېښته کړه اختیار
درست لښکر شو تار په تار

[۳۲۸]

پرې یې شوه (پر خای) مالونه
همه واړه اسه بابونه

[۳۲۹]

د [شاه] اشرف فتحه روزي شوه
بر قراره قرارې شوه

[۳۳۰]

په هوتکو نور اختر شو
"چې دېمن مې زېر، زېر شو"

[۳۳۱]

[همه] واره مال يې راروان كه
(پرې) حيران يې دشمنان كه

[۳۳۲]

(د) مغولو بونه يې چور كړه
له هوتكو بونه دور كړه

[۳۳۳]

په يوه قلا ننوتلي
ډېر سپاره وو كمتر پلي

يادونه: تردې وروسته د تاريخ قلمي پاڼې لوېدلي او دا اثر

نيمگړی شوی دی.

شوقِ کتابت

سیرنی

سپڼی

[۲-۱]

عبدالغفار د مسلمانو مؤلفینو د عادت او سنت له مخې خپل اثر د لوی څښتن په لمانځنه او دده د سپېڅلي استاخي حضرت محمد^(ص) او دده د آل او اصحابو په ستاینه پیلوي او په دې توګه دا سپېڅلی دود ساتي.

[۳]

په دې بیت کېنې د خپل نامه په اخیستلو سره لوستونکو ته ځان ورپېژني چې اسلامي مؤلفینو په ګڼو کتابونو کېنې تر حمد او صلوٰه او "اما بعد" وروسته خپل نوم اخیسته او ځان یې لوستونکو ته ورپېژانده.

[۴، ۵، ۶]

په دې دریو بیتونو کېنې د غازیانو په نوم اخیستني سره لوستونکی ملتفت کوي چې ویناوال خپل اثر د غازیانو موضوع ته وقف کړی او په دې باب به خبرې کوي.

[۷، ۸]

په دې دوو بیتونو کېنې نور هم موضوع مشخصوي او لوستونکو ته واضح کوي چې دی په هغو غازیانو غږېږي چې ددوی مشران او نیکونه دي.

په اسلامي ترمینالوژۍ کېنې غازي هغه چا ته وايي چې له کافرانو سره وجنگېږي او کافران ووژني خو دا چې میرویس نیکه او یارانو ته یې غازیان ویل شوي پر دې موضوع تر اوسه بحث نه دی شوی نو ځکه لازمه ده چې دلته پرې وغږېږو، کله چې صفوي صوفیان له خپلې روحاني لارې او مذهب وروستل او واکمنۍ ته یې مخه کړه نو د خپلې سیمې د ملي وحدت ټینګولو له پاره یې تشیع رسمي مذهب وټاکه او قزلباش یې د وسله والو لښکرو په توګه د هغه د دودولو له پاره تنظیم کړل. همدا وخت یې د نورو مذهبونو او دینونو لرونکو کسانو په وړاندې "غزا" شروکړه او دا یې خپل روا حق وباله، له بلې خوا یې کندهار ته یو مصلحتاً مسلمان شوی کافر راولېږه چې تش په خوله یې خان ته مسلمان وایه نور یې ټول اعمال د ظالمو او وحشي کفارو وو نو کله چې میرویس نیکه ایران ته ولاړ او د ګرګین د ظلمونو شکایت یې پاچا ته وکړ هغه نه یوازې دا چې دده شکایت وانه ورېده بلکه د ګرګین د امر منلو توصیه یې هم ورته وکړه نو کله چې میرویس نیکه حجاز ته ولاړ د اهل تسنن د دې لویې مرجع له عالمانو، مفتیانو، قاضیانو او پېشوايانو سره یې وکتل هغوی ته یې هم د ګرګین څېره چې مصلحتاً مسلمان

شوی، هم دده ظلمونه او هم د صفویانو د شیعه کولو په افراطي سیاست رڼا واچوله او تر دې وروسته د حرم مسوولو علماؤ هم د گرگینسي ظالمانو او منافقانو او هم د صفوي متعصبينو او د اهل تسنن د دښمنانو په مقابل کښې د غزا او جهاد فتوی ورکړه، له همدې امله دوی په خلکو کښې په غازیانو مشهور شول او عبدالغفار هوتک هم د همدې شهرت په بنا دوی ته غازیان او مجاهدین ویلي دي او دا د شيعي افراط په وړاندې د اهل سنت د علماؤ او مشرانو قهر آمېز غبرگون (عکس العمل) دی.

۱. قنډار = د قندهار (اوس کندهار) مخفف، دوه سېلابي چې خلک یې همداسې وايي.

[۹]

۲. گرجیان، د گرگین لښکر، مطلب دا دی چې گرگین د حکومت کولو له پاره یوازې نه و راغلی بلکه د گرجیانو لویه ډله ورسره وه چې د حکومت ټولې چارې یې په لاس کښې وې.

[۱۰]

په دې بیت کښې د دوی په ناروا کارونو ځکه رڼا اچوي چې د دین په وړاندې د دوی بې اعتنايي ثابته کړي او له دوی سره د غزا کولو مجوز پیاوړی کړي.

[۱۱]

ځینې تاریخونو د گرگین اصلي نوم "وختانگ" لیکلی خو حقیقت دا دی چې وختانگ دده د وراره نوم دی او ده هغه وخت کندهار ته تلل منلي چې دده وراره وختانگ د گرجستان والي ټاکل شوی دی، تر مسلمانېدو (۴) وروسته دده نوم شاهنواز خان کښېښودل شو. خو ددین بدلېدلو او د نامه بدلېدلو دده دپرونکي خوی بدل نه کړای شو او

صفويانو په کندهار کښې د مير سمندر خان تر پاڅون وروسته د افغانانو د بې رحمانه کوتلو او د ملي پاڅونونو د غلي کولو له پاره راولېږه خو خبر نه وو چې دده ظلم او وحشت د پاڅون اور لا ژېغړاند کړ او نوي تېل يې پرې وپاشل.

[۱۲، ۱۵]

دوولسم بيت د گرگين ظلم يادوي او په دريو نورو بيتونو کښې شرح ورکوي:

۱. دده د ظلم پر له پسې ډيروالي له افغانانو نه خوښي د تل له پاره واخيسته.

۲. له خلکو نه به يې د خپلې عياشۍ له پاره پېغلې نجونې غوښتې چې دا د افغانانو له پاره د نه منلو وه.

۳. دوه وروڼه يې چې کوچۍ او بغره نومېدل او باکرزيان وو په ظالمانه ډول په څا کښې ژوندي واچول. خو شاعر له دوی سره تړل شوی جرم(۴) او د دوی د وژلې علت نه دی ښودلی.

[۱۶-۱۷]

دا دوه بيتونه چې د دې وروڼو پر مړينه د ميرويس نيکه ژور خپگان ښيي په واضح ډول څرگندوي چې دې ځوانانو هېڅ راز گناه نه درلوده نو ده د دوی پر بې گناه مړينه د زړه له کومې وژړ او غچ اخيستني ته يې وهڅاوه. دا پېښه تردې وړاندې په نورو تاريخونو کښې مانه ده ليدلې او د ميروس نيکه د بريالي او مدبرانه پاڅون په توسنونو کښې دا پېښه هم يو مهم توسن دی.

پښتنو هره ورځ دا ظلمونه ليدل او ددې ظلمونو کيسې پخې اورېدې خو
بې چارې وو او حيران وو چې څه وکړي؟

په دې بيت کښې پښتانه د خراسان اوسېدونکي بلل شوي په دې
برخه کښې لازمه ده توضيح ورکړم: خراسان چې معنی يې شرق او د لمر
ختو ځای دی زموږ د گران هېواد تاريخي نوم دی. د افغانستان په
اسلامي دوره کښې ددې هېواد نوم خراسان شو چې پولې يې په اوسني
افغانستان، اوسني ايران او تاريخي بخارا کښې وې او د تاريخي
جغرافيه له مخې يې ځانگړی سياسي چوکاټ درلود خو پښتنو خپله
توله خاوره خراسان بلله چې دا کلمه په پښتني فولکلور کښې اوس هم
ژوندی ده. د "خراسان پاچا" په نامه ډېرې فولکلوري کيسې شته. په
لنډيو او رواياتو کښې ځای لري او حتی په ليکنو او تاريخونو کښې يې
هم ځای موندلی دی چې د عبدالغفار هوتک دا بيت يې هم يو تأييد دی.
يو وخت چې د مؤمن خان شيرينو د فولکلوري کيسې هيرو (مؤمن
خان)، په هندوستان کښې ناروغه کېږي نو د يوه دېوال څنگ ته پروت
دا ناره کوي:

له مخه لرې شه دېواله

که چېرې باد د خراسان وي روغ به شمه

په کوټه کښې اوس هم د غزني. کلات. مکر او ورڅېرمه سيمو
کسانو ته خراسانيان وايي.

خو دا چې اوس ځينې کسان په مغرضانه ډول د خراسان نوم اخلي.
اوبښکې پرې تويوي. د خراسانيانو دردونه (۴) ليکي. په هر ځای کښې
يې نېغ-نېغ کوي. د خراسان بزرگ شعارونه ليکي او هڅه لري چې دا
نوم بېرته د افغانستان د نامه پر ځای ودروي له هغوی سره ناوړه او
ناولي اهداف دي. د نورو له خوا اخيستل شوي او د نورو له خوا
گومارل شوي دي چې زموږ د تاريخ په دې حساسه مرحله کښې د

تاريخي افغانستان د مستقل حيثيت ختمولو له پاره د ايران په گټه گام واخلي او د داسې وطنفروشانه مزدورۍ له لارې خپله گېډه ډکه کړي. په دې توگه د افغانستان په تاريخي جغرافيه کښې د خراسان نوم شته چې د آريانا او افغانستان د نومونو د سره نښلولو کړۍ ده او خپل تاريخي حيثيت لري، د بيا ژوندي کېدو زمينه يې نشته او په اوس وخت کښې چې څوک د افغانستان له نامه سره حساسيت ښيي او يا يې خراسان پرځای زاو ستل غواړي، دا مړۍ بيا ژوندۍ کېږي نه خو دوی د خپل ځان په برخه کښې د ملي خيانت سند په دې وسيله وړاندې کوي او د خراسانيانو د دردونو په ښودلو سره د ايران په مواجهو د خپلو وړيو کوټلې دردونه ورکوي.

[۲۹-۱۹]

دا بيتونه ښيي چې ميرويس نیکه په خپل مغز کښې د غچ اخيستلو ژبغړانده اور لري خو د احساساتو پر ځای له تدبير نه کار اخلي او غچ اخيستلو ته تر رسېدو او د زمينې تر برابرېدو وړاندې د ايران پاچا ته چې کندهار ته يې دا ظالم واکمن رالېږلی ورځي او په صراحت او فصاحت د خپل اولس مشکلات ورته بيا نوي او ددې ظالم حاکم بدلېدل غواړي.

[۳۴-۳۰]

په دې بيتونو کښې متعصب خو بې تدبیره پاچا ددې پر ځای چې ميرويس نیکه ته تسلا، ډاډېښه او د نیاو زېری او وعده ورکړي خپل تعصب چې له سنيانو سره يې لري د خپل زور په رڼا کښې په ډاگه کوي او ميرويس نیکه ته توصیه کوي چې د گرگین هر راز حکمونه ومنې او په پټو سترگو يې اطاعت وکړي.

[۳۷-۳۵]

میرویس نیکه له پاچا نه د داسې غیر منتظره خواب په اورېدلو سره هک پک حیرانهږي او دا هیله یې چې پاچا به یې عرض واورې نهیله کېږي نو خپلو هغو ملگرو ته چې په کندهار کېنې دده د سفر نتیجو ته سترگې په لاره دي څه چې پېښ شوي هغه لیکي او پوهوي یې چې متعصب پاچا د دوی عرض اورېدلو ته تیار نه دی نو خپل بل هدف چې حج ته تلل او د حجاز له علماؤ سره په دې باب سلا کول دي ورته روښانوي او د خپل دې سفر نتایجو ته یې سترگې په لاره کوي.

[۳۸]

د حج سفر د میرویس نیکه دوهم سیاسي گام و چې د خپل اولس د آزادی او له ظلم نه د خلاصون په لاره کېنې یې اوچت کړ، ده غوښتل په دې سفر کېنې داسې یو شرعي لاسوند تر لاسه کړي چې د هغې په رڼا کېنې خپل هغه خلک چې د اسلام له نظره د صفویانو سره جگړې ته زړه ښه کوي، قانع او بیا د لارې مله کړي.

[۴۰-۳۹]

حاجي انگو د میرویس نیکه گران او ډېر یې زړه ته تېر وراړه و چې تل به ورسره و او دده همراز او مسلاتي و داسې ښکاري چې دی یې هم د هغه رېبار په وسیله چې خپلو ملگرو ته یې د هغه په لاس د صفوي دربار حال ورکړی و راغوښتی او د ځان ملگری کړی وي. حاجي انگو نیکه د میرویس نیکه د ورور یحیی خان زوی و. په محمود نامه کېنې یې نوم محمد خان ضبط شوی. د حاجي انگو نیکه په کورنیو روایاتو کېنې یې نوم نور محمد خان دی او له همدې امله حاجي

امان الله خان هوتک چې دده له اخلافو څخه دی، دده نوم نورمحمد خان ثبت کړی خو د عبدالغفار هوتک په دې بیت کښې یې نوم پیر محمد خان دی. په دې ترتیب ددې نامه اصلي بڼه لا مشکوکه ده او علت یې دا دی چې دده لقب حاجي انگو دده نوم په خپلو وړانگو کښې پټ کړی دی.

[۴۵-۴۱]

دا بیتونه په مدينه منوره کښې د میرویس نیکه د حال عرض چې د خدای نازولي رسول ته یې کړی. بیانوي چې په محمود نامه کښې یې تفصیل زیات دی.

[۴۶]

دا بیت یوازې دومره ښیي چې د نیکه عرض قبول شو. نور یې د قبلېدو ډول او شرح نه ورکوي. البته محمودنامې لازم شرح او بسط ورکړی، هلته یې وگورئ! خصوصاً دلته ډېر مهم تکی چې د اسلامي علماؤ فتوی تر لاسه کول دی. نه دی راغلی.

[۵۳-۴۷]

میرویس نیکه په خپل پروگرام کښې په پاڅه تدبیر او سنجش پر مخ روان و. صفوي پاچا ته یې عرض وکړ وانه وړېدل شو. له صفویانو او گرگینانو سره د جهاد له پاره یې د اسلامي فتوی له مرکز نه فتوی تر لاسه کړه خو د عملي جگړې له پاره نور پړاوونه هم لا پاتې وو چې وروسته یې یو پر بل پسې ووهل. خو په مقابل کښې حاجي انگو احساساتي ځوان و هغه له خپل تره نه غوښتل چې همدلته له گرگینانو سره د جگړې کولو ژمنه ترې واخلي څرنگه چې نیکه هم په نهایت

کښې د جگړې نیت درلود نو خپل وراره ته یې ژمنه ورکړه چې جگړه به کوي.

پښتنو د مغولو زیات ظلمونه لیدلي وو نو ځکه یې هر دښمن ته مغول ویلی چې په دې لړ کښې صفویان هم مغول بلل شوي. سره له دې چې صفویان کردان وو او کردان یو بهل قوم دی.

[۵۴-۶۱]

په دې بیتونو کښې هم د میرویس نیکه د هغې لویې جرگې د تصمیم لندیز دی چې د گرگین په وړاندې یې د عملي اقدام له پاره راغوښتې او د بهلا بېلو سیمو هغه مشران پکښې دي چې د خوانانو راتلولو صلاحیت او توان لري. دا برخه هم محمود نامې لړ څه په تفصیل راوړې ده.

[۶۲-۶۳]

دا اووه سوه کسه هغه خوانان دي چې په گرگین او ملګرو باندې یې د "ده شیخ" په غونډه کښې د یرغل له پاره چمتو کړای شوی وو. تر دې وړاندې مورخینو د دوی دقیقه شمېره نه وه ورکړې خو عبدالغفار هوتک ته د کورنیو روایاتو له مخې څرګنده شوې او دا ددې اثر له نویو معلوماتو څخه دي.

[۶۴-۷۲]

دا بیتونه د ارغسان دده شیخ جگړه چې گرگین او ملګري یې پکښې ووژل شول پوره په لنډیز را اخلې چې نورو تاریخونو پوره تفصیل ورکړی حتی ځینې کتابونو په دې برخه کښې د یوې درنې مېلمستیا یادونه هم کړې چې گرگینان پکښې نېشه او اغفال شول خو معاصر تاریخونه یې دا خبره نه کوي او په دې کتاب کښې هم ددې مېلمستیا ذکر نشته.

غرزی: د هیبت اچوونکو چیغو او نارو په کولو سره پر دښمن غورځنگ کول او د احساساتو په توندو څپو کښې پر دښمن ورتلل.

[۷۹-۷۳]

دا د حاجي انگو نیکه د مېړانې او د گرگینانو په له منځه وړلو کښې دده په برخه کښې نوي معلومات دي ځکه لیکوال د ده له کړوسیانو څخه دی او دا روایت خوله په خوله ورته رارسېدلی دی.

[۸۶-۸۰]

دا بیتونه د کندهار د فتح کولو پېښې دي چې دلته په ډېر لنډیز راغلې او نورو تاریخونو ښه تفصیلات ورکړي.

[۹۶-۸۷]

مخکښې له دې چې میرویس نیکه پر گرگین یرغل وکړي د جنگي تاکتیک په توګه یې له کاکړو او بلوڅانو سره دا خبره غوټه کړې وه چې دوی گرگین ته له مالیې ورکولو څخه نټه (انکار) وکړي، کله چې دوی انکار وکړ نو ګورگین د کاکړو او بلوڅو د خپلو له پاره له میرویس نیکه سره مسلات وکړ. میرویس نیکه له خپل جوړ کړي پلان سره سم سلا ورکړه چې د گرگیانو یو تکره پوځ د دوی د خپلو له پاره ولېږي او ددې له پاره چې د گرگین اعتبار یې ښه پوځ کړی وي ورته ویې ویل چې زه به خپل وراره یار محمد هم ورسره ولېږم، هغه یې ورسره ولېږه او خاص پیغامونه یې ورکړل چې د بلوڅو او کاکړو له مشرانو سره وغږېږي او ورته ووايي چې گرجي لښکر تر ډېره مصروف وساتي. همداسې وشول او کار له پروګرام سره سم تر سره شو، کله چې میرزا سندل د گرجي لښکرو مشر له پېښې نه خبر شو نو گرگیانو له یار محمد سره د جګړې

کولو او غچ اخیستلو تابیا وکړه خو د بلوڅو مشر عبدالله یار محمد ښه حفاظت له خپل حده وایست او کندهار ته راوړسېد.

[۹۷-۱۰۴]

گرچي لښکر چې په زور شور کښې د بلوڅو او کاکړو د خپلو له پاره تللی و په وارخطایي راغبرگ شو او د افغانانو په جنگونو واوښت چې تر زیاتو تلفاتو وروسته یې خان اصفهان ته ورساوه.

[۱۰۵-۱۲۱]

دا بیتونه هغو جگړو ته اشاره کوي چې شاه حسین صفوي له میرویس نیکه نه د غچ اخیستنې له پاره د گرگین د وراره کیخسرو په مشرۍ کندهار ته لښکرې راوړلې او تر کال زیاته موده وجنگېدې خو د میرویس نیکه د پاڅه تدبیر له مخې یې درنه ماته وخوړه او په څټ ایران ته ماتې گوډې ستنې شوې وکیخسرو د تېښتې په حال کښې د افغانانو تر برید لاندې راغی او ووژل شو.

[۱۲۲-۱۲۵]

دا بیتونه د صفویانو د ناکام تېري حالت او د هوتکو هغه خوښي چې په خپل بری یې کړې ښيي.

[۱۲۶-۱۳۵]

میرویس نیکه تر بري وړاندې هندوستان ته پر له پسې تجارتي سفرونه درلودل خو اسناد او حالات ښيي چې دا تش تجارتي سفرونه نه وو بلکه ژور سیاسي فعالیت یې هم پکښې کاوه، د فقیر جمیل بهگ سره یې هم پکښې لیدلي وو، د هغه دعا یې اخیستې او هغه ډبري پېشگوږې ورته کړې وه، همدا راز ښکاري چې د هند له مغولي واکمنو سره یې هم لیده کاته کېدل. څرنگه چې هندي مغول د صفویانو سخت رقیبان وو او

کندهار څو څو ځل د دوی تر منځ لاس په لاس شوی و او په وروستیو کښې صفویانو څو څو ځل پر له پسې هندي کورګانیانو ته ماته ورکړې وه نو طبیعي ده چې هندي کورګانیانو د صفویانو مخالفینو ته خاصه پاملرنه درلوده او میرویس نیکه چې هوښیار او مدبر مشر و له دې امکاناتو نه ښه استفاده کړې او له هندي مغولو سره یې مخکې له مخکښې مفاهمه او اړیکې درلودل نو ځکه یې له بریالیتابه سره سم خپل وراره د سفیر په توګه هلته لېږلی او دا چې هندي دربار معاش او مواجب ورته ټاکلي او جاګیر یې ورکړې دا جالبه خبره ده چې بل ځای مې څه نه دي پرې لوستي او یا به دا خبرې څه مبالغه وي او په روایت به افسانوي رنګ ورزیات شوی وي.

- انعام. دلته د انعام په معنی استعمال شوی. نه پوهېږم چې شاعر د شعري ضرورت له مخې انعام انعام کړی او که د دوی تلفظ داسې و او یا نه دي پرې پوه شوی.

[۱۳۷]

دا په هوتک نامه کښې یو غوڅ بیت دی چې بې تمهیده ویل شوی خو جالب ځکه دی چې د هوتکي دولت په ګډه کښې لومړی ځل د یوې ځایناڼه کودتا خبر راکوي. موږ ولوستل چې د صفویانو هغه پوځ چې په انتقامي توګه پر افغانستان راننوتی و، تر یو کال زیاتې جګړې وروسته وایستل شو خو دښمن لکه څنګه چې په حمله کښې ناکام شوی نو په دسیسه کښې کامیاب شوی او پټ لاس یې د میرویس نیکه ورور ته رارسېدلی او هغه (عزیز خان) یې د خان کړی او دده په وسیله یې میرویس نیکه ته زهر ورکړي په دې توګه ناکام دښمن د خدعې له لارې کامیاب شوی دی.

دا خبره په نورو تاریخونو کښې نشته، ښکاري د میرویس نیکه کورنی قصدا پټه ساتلې وه خو په کورنی کښې یې روایت پاتې و چې دا

دی د عبدالغفار هوتک له دیوان سره رابرسېره شو او څرگنده یې کړه چې د هوتکو په کورنۍ کېنې دراوړوسته شخړو. مرگونو او اختلافونو زړی د صفویانو په لاس د عزیز خان په وسیله اېښودل شوی و او ده منلې وه چې پر کندهار د صفویانو له پاره واکمني وکړي.

دا د عبدالغفار هوتک د اثر مهم ټکی دی چې لومړی ځل د څېړنې دنیا ته رابرسېره کېږي.

[۱۳۷]

حاجي انگو ته دا خبر وررسېږي او هغه بیرته له هند نه کندهار ته د راتللو تابیا کوي.

[۱۳۸-۱۹۲]

کندهار ته د حاجي انگو تر رارسېدو وړاندې دده ورور یارمحمد خان چې زړور، سرتېری او احساساتي ځوان و. د میرویس نیکه د غچ اخیستلو فکر کوي او له خپل بل تره عزیز خان سره ښکاره دښمني پیلوي او هغه په حيله او فریب دی خپل لاس ته وړوي. په بهرنۍ توګه یې بندي کوي او بیا یې ژر له منځه وړي.

په کندهار کې د ایراني وزیر زاده موجودیت یو بل سیاسي جریان هم رابرسېره کوي او هغه دا چې د میرویس نیکه په وخت کېنې د ایران د پاچا، مخالفینو ته پناه ورکول کېده خو له دې لارې د ایران په حکومت کېنې دننه رځنه وکړای شي. د ایران له ضربې نه هېواد وساتي او د ایران په دربار کېنې مخالفتونه او تضادونه زیات کړي خو د صفویانو له لوی دښمن یارمحمد سره دا ځوان هم وژل کېږي او ایران په خپل پروګرام کېنې ظاهراً کامیابېږي او میرویس نیکه، یارمحمد او ایرانی وزیر زاده درې واړه د عزیز خان په لاس له منځه وړل کېږي.

- څلېر = دلیر، زړور.

د يار محمد او دده د ايراني ملگري د وژل کېدو موضوع هم د عبدالغفار هوتک د تاريخ يوه نوې برخه ده چې د هوتکو په کورنۍ کېنې د پېښو شويو مخالفتونو څېره او د دښمن ژور لاس رابښي.

[۱۹۶-۱۹۳]

د يار محمد مور د زوی تر مړينې وروسته بې له دې چې د خپل بل زوی حاجي انگو نيکه راتلوته وگوري، د مايوسۍ په حالت کېنې حجاز ته روانېږي او داسې ښکاري چې خپل پاتې ژوند هلته تېرول او همهلته د ځان خښېدل غواړي.

حاجي انگو نيکه له هند نه کندهار ته د راتلو په لور د غچ په فکر کېنې دی خو په عين حال کېنې دی هم په دربار کېنې له دې جوړې شوې ځاينې او وطن فروشې حلقې نه وېره لري، شاعر دا تردربار راغونډه حلقه د طنز په ژبه "برمښه خېل" بولي چې ښايي د فارسي د چار کلا هانو يا غورمالانو په معنى وي.

[۲۲۲-۱۹۷]

په دې بيتونو کېنې ليکوال يو ځل بيا د عزيز خان پر کړو رڼا اچوي او د يار محمد او د هغه د ملگرو د وژلو په برخه کېنې دده پر قساوت او بې رحمۍ يو ځل بيا راگرځي او پېښه لږ څه په تفصيل يو ځل بيا لوستونکي ته بيانوي او په دې وسيله لوستونکى هم له ځان سره ملگرى کوي چې عزيز خان بايد په دې کار سزا ومومي او يا هم لوستونکى دې ته چمتو کوي: عزيز خان چې وروسته کومه سزا وينې هغه بايد عادلانه ورته ښکاره شي.

په دې بيت کېنې د عزيز خان د حکومت موده چې ډېره لږه ده يادوي او په زړه کېنې يې دا ده چې دا دوه کاله حکومت په دې ناراحتۍ نه ارزېده.

عبدالعزيز د خپل حكومت د اتلسو مياشتو تر تېرېدو وروسته حاضر و چې سلطان حسين صفوي ته تسليم او د كندهار واكمني يو ځل بيا د صفويانو تر حمايت لاندې راشي خو مخكېنې له دې چې دې په دې كار بريالې شي د قوم مشرانو شاه محمود هوتك چې اتلس كلن و وهڅاوه چې دى له منځه يوسي او همداسې وشول.

[۲۲۴-۲۲۷]

ليکوال خپل لوستونکي د عزيز خان وژلو ته چمتو کړي وو چې په دې بيتونو کېنې يې وژله ډېره عادي تېروي او دا سزايې وړ بولي.

[۲۲۷-۲۳۴]

د شاه محمود هوتک له پاچا کېدو سره حاجي انگو هم كندهار ته رارسېږي خپل هغه فيل چې د هند پاچا ورېځنېلى و خپل تربره شاه محمود ته ورېځنې او د خپل ورور قاتلانو ته د مرگ سزا ورکوي او شاه محمود حاجي انکو ته کلات ورېځنې.

[۲۳۵-۲۹۵]

مېرويس نيكه په خپل ژوند كېنې د صفويانو د مخنيوى له پاره منظم او زړور لښكر جوړ كړى و چې كيخسرو هم د هغوى له لاسه ووژل شو خو ده د خپل مدبرانه سنجش او فكر له مخې دا هم سنجولې وه خو چې افغانان اصفهان ونه نيسي، تر هغې له صفويانو نه آرامېداى نه شي همغه و چې د زنكدن پروخت يې خپلو اخلاقو ته وصيت وكړ چې: "اصفهان ونيسي!"

شاه محمود د همدې وصيت او د همدې وقايوي تدبير له مخې لښكرې تيارې كړې او د اصفهان پر لوري روان شو، د شاه محمود جگړې او سوبې تاريخونو مفصلې ليكلې او اصفهان ته تر رسېدو پورې

يې د ټولو جگړو تفصيلات ليکلی خو عبدالغفار هوتک په زباني ژواياتو بسنه کړې. شاه محمود هوتک يې اصفهان ته رسولی او بيا يې يا د خوشباوری او يا هم د داستان د رنگينولو له پاره دا واهي روايت چې شاه محمود د جگړې په ميدان کښې شاه حسين نه پېژنې او دوه کسان په يوه لباس دي او ده ته پاچا وايي چې پاچا هغه دی او شاه محمود يې وژني. منلی او خپرلی دی. همداراز د کورونو تالا کول او هره جمعه د خلکو وژل به بنياده روايتونه دي چې ده منلي او راوړي دي.

[۲۹۹-۲۹۶]

دلته د مثنوي موضوعي او روان تسلسل لږ ګډ شوی غوندې دی او ښکاري څه برخه لوېدلې وي. ځکه شاه محمود د تخت ته له رسېدو سره سم ناجوړه کړی شوی او وژلی يې دی. په دې بيتونو کښې د شاه محمود هوتک د ناروغۍ وختونه ښيي او علت يې دا بولي چې دی د اخون مريد و (معلومه نه ده چې کوم اخوند ښيي) او د زياتو رياضتونو له امله د لېونتوب مرحلې ته ورسېد. دی هم لکه ګڼ نورمؤرخين د شاه محمود مرګ د اشرف له لاسه بولي.

[۳۰۰-۳۳۳]

د شاه اشرف په پاچا کېدلو چې په ۱۱۳۷ هـ ق کال پر تخت ناست دی ژر تېرېږي او د افغانانو او ترکانو جگړې ته چې د شاه اشرف په وخت کښې شوې، ځان رسوي.

عبدالغفار هوتک د ترکانو د لښکر شمېره درې سوه زره او د هوتکو بيا اته زره ښيي چې شل زره نور ايراني لښکر هم ورسره دی. خو په انقراض سلطنت صفويه کښې د ترکي لښکر شمېره له اويا تر اتيا زرو تنو او دافغانانو بيا اوولس زره تنه ښودل شوې چې زيات تفاوت سره لري. په هر صورت د افغان او ترک د لښکرو د شمېر تر منځ ډير زيات تفاوت

و خو بيا هم دا لږ لښکر په دې لوی لښکر غالب شو او ترکانو ځواب
ماتوونکې ماته وخوړه. په دې باب هم تاريخونه په تفصيل غږېدلي.
البته عبدالغفار هوتک د څرخ فلک د کلا روايت په افسانوي انداز کښې
وړاندې کړی دی.

داسې ښکاري چې عبدالغفار هوتک غوښتل د هوتکو جنگنامه وليکي.
نو ځکه په هره برخه کښې جنگي پېښو ته څارو دی خو له بده مرغه
چې د کتاب پاتې برخه ورکه شوې او د هوتکو دا جنگنامه نيمگړې
شوې ده.

په دې ترتيب د عبدالغفار هوتک د هوتکنامې ډېره مهمه برخه د
عبدالعزیز واک ته د رسېدو او واکمنۍ دوره ده چې په نورو تاريخونو
کښې ګونګه ده او دلته جالب او په زړه پورې معلومات لري.

اخذونه

ددې رسالې د سريزې او سپړنو له پاره يو شمېر کتابونه کتل شوي چې يوې ګډوډۍ يې دځای پر ځای بنودلو ترتيب ګډوډ کړ نو دا دی د رسالې په پای کې يې نومونه اخلم. دا هم د يادولو ده چې په وروستيو کلونو کې د هوتکيانو او صفويانو په اړه ګڼ شمېر نوي کتابونه او آثار رامنځ ته شوي چې ددې اسنادو په رڼا کې د هوتکو د يوه نوي تاريخ د ليکلو زمينه برابره شوې ده او بايد د داسې تاريخ له پاره کار وشي.

ددې رسالې له پاره کتل شوي آثار دا دي:

- ۱ هوتک. محمد: پټه خزانه، د پوهاند عبدالحی حبيبي سريزه سمون او نښلونې، خپروونکي د سباوون مجلې اداره، امريکا لاس انجلس. ۱۳۷۵ کال.

۲. د عبدالغفار هوتک کلیات، خطي نسخه، د ۱۳ هجري پېړۍ لیک، د هوتکو د منظوم تاریخ برخه.
 ۳. بېنوا، عبدالرؤف، هوتکيها، د افغانستان تاریخ ټولنه ۱۳۳۵، کابل، عمومي مطبعه.
 ۴. میشل. م. مزاولی: پیدایش دولت صفوي، ژباړن دکتور یعقوب آژند، تهران، ۱۳۴۸ کال.
 ۵. شاملو، ولی قلی: قصص الخاقاني، لومړی ټوک، د ډاکټر سید حسن سادات ناصري په سریزه او سمون، تهران ۱۳۷۱ کال.
 ۶. کروسینسکی، فادر تادیوزیودا: عبرت نامه، د عبدالرزاق دنبلي ژباړه، سریزه د حاج حسین نخجواني، تبریز، ۱۳۶۳ کال.
 ۷. کروسینسکي: سفرنامه کروسینسکي، د عبدالرزاق دنبلي مفتون ژباړه، د ډاکټر مریم احمدي په سریزه او سمون، تهران، ۱۳۶۳ کال.
 ۸. کروسینسکي: تاریخ سیاح مسیحی، د عبدالرزاق مفتون دنبلي ژباړه: سریزه- سمون او لمنې د فقیر محمد خیرخواه، د افغانستان د علومو اکاډمي. کابل ۱۳۶۳ کال.
- (پردې یوه کتاب (۶-۷-۸ نومره) دریو تنو بېل-بېل په بېلو-بېلو ځایونو کښې کار کړی خو عجیب تصادف دا دی چې درې واړه په یوه کال چاپ شوي او پرې کار هم د هر چا د خپل-خپل زیار محصول دی او هر یو د بیل-بېل اخځ کار ورکوي).

۹. د ناپېژندل شوي مؤلف: "تذكرة الملوك" او "سازمان اداري حكومت صفوي" پر همدې كتاب د مينورسكي تعليقات، د مسعود رجب نيا ژباړه، د ډاكټر محمد دبیر سياقي په زيار، تهران ۱۳۶۸ كال.
۱۰. لارنس لكهارت: انقراض سلسله صفويه و ايام استيلای افغانه در ايران، د مصطفى قلي عماد ژباړه، تهران، ۱۳۶۴ كال.
۱۱. فلور، ډاكټر ولیم: بر افتادن صفويان، بر آمدن محمود افغان د ابوالقاسم سري ژباړه، تهران، ۱۳۶۵ كال.
۱۲. فلور، ډاكټر ولیم: اشرف افغان بر تختگاه اصفهان. د ابوالقاسم سري ژباړه، تهران، ۱۳۶۷ كال.
۱۳. هوتک، امان الله خان: د خپلواکۍ لمر څرک، پېښور. ۱۳۶۸ كال.
۱۴. مینوی، مجتبی: تاريخ و فرهنگ (د تسخير شهر اصفهان مقاله) تهران، ۱۳۶۹ كال.
۱۵. زرینکوب، ډاکتر عبدالحسين: یادداشتها و اندیشه ها. (د سقوط صفويه در روایات ارمني) مقاله. تهران. ۱۳۷۱ كال.
۱۶. کابوک: تقویت حافظه با هیپنوتیزم (د تشیع کولو په لاره کښې د شاه اسمعیل صفوي د افراطي اعمالو په اړه مطالب لري) تهران، ۱۳۶۶ كال.
۱۷. افغان. سيد جمال الدين: تاريخ الافغان. د محمد يوسف منصور ژباړه. د کوټې پښتو اکېډمي. ۱۹۷۹.

۱۸. حبيبي، پوهاند عبدالحی: تاريخ مختصر افغانستان، سازمان مهاجرين مسلمان افغانستان، ۱۳۶۸ کال.
۱۹. حبيبي، پوهاند عبدالحی: د افغانستان پېښليک، (لومړی توک) د بيهقي کتاب خپرولو مؤسسه، کابل، ۱۳۵۳ کال.
۲۰. رفيع، حبيب الله: د خلکو سندرې، د افغانستان د تاريخ او ادب ټولنه، ۱۳۴۹ کال.
۲۱. رفيع، حبيب الله: (سريزه او نښلونې) د استقلال څلورمه جبهه (د عبدالحالق اخلاص) د امان کتاب خپرولو مؤسسه، ۱۳۶۵، پېښور.
۲۲. رفيع، حبيب الله: د افغاني جرگو اجتماعي او رواني ارزښتونه، د آزاد افغانستان د ليکوالو ټولنه، پېښور ۱۳۷۴ کال.
۲۳. مومند، قلندر- صحراوي، فرید: درياب، د صوبه سرحد ټيکسټ بک بورډ، پېښور، ۱۹۹۴ کال.
۲۴. ظفر کاکا خېل: ميا بهادر شاه، ظفر اللغات، يونيورسټي بک ايجنسي، پېښور.

د افغانستان د کلتوري خدمتونو اداره یې وړاندې کوي
د اړیکو پټې:

Habibullah Rafi
Flat # 226, Gulhaji Plaza,
Arbab Road, Peshawar, Pakistan
G.P.O. Box # 630, Peshawar, Pak.
Tel: (091) 841749

M. Asef Wardak
Bendhutter Str 3
41066 Monchengladbach-
Neuwerk
Germany
Tel: 021 61/ 650 650

Latif Jan Babi
331 Beach 31 St.
For Rochaway Apt. # (2B),
NY 11691
U. S. A